

LÉTO V BUDAPEŠTI

L. Mňačko, Budapešť

Politické prázdniny přišly letos poněkud nečekaně. Rozhodně nikdo z politických pracovníků světa nečekal, že po rušném roce 1948, kdy vládlo v létě nejvyšší napětí, kdy propukla t. zv. berlínská krize, budeme mít letos takové klidné léto. U nás v Československu nastalo uklidnění po odražení útoku, který vedl Vatikán na příkaz mezinárodní reakce proti našemu lidově demokratickému zřízení, v Maďarsku bylo poslední události, která rozvířila hladinu veřejného mínění, odhalení zrádné činnosti Rajka a jeho společníků. Zně v Maďarsku už probíhaly v klidu. Letos je sklizeň dobrá, je to už cítit, jakost chleba se zlepšila a cena hluboko klesla. Maďarský rolník měl dost klidu k provedení své nejdůležitější práce, maďarský dělník není rušen mezinárodními incidenty ve svém budovatelešském úsilí, maďarská mládež mohla v jistotě a bez rušivých momentů připravit svůj festival.

I zde, jako na mnoha jiných ukázavatelích, je vidět zásadní rozdíl mezi lidovými demokraciemi a kapitalistickým západem. V Paříži, v Londýně není letní klid. Vládné tam nejistota a obavy ze dne, kdy propukne znovu plnou silou politická sezóna. Nepřinese západním státům nic dobrého.

Ponechme otevřenou otázku, zda okurková sezóna nynějšího léta je znamením lepších se mezinárodních poměrů a vztahů. To nám ukáže podzim. I reportér, který zavítá dnes do Budapešti, má více času ohlédnout se po jiných věcech, než je Mindszentyada. Může si všimnout těch maličkostí, které mu dříve unikaly, na které neměl čas, pro které nebylo v plné sezóně na stránkách novin místo. Podívejme se proto na Budapešť jinak, než jindy, všimněme si nově otevřených mléčných stánků na ulicích, kde za malý peníz může kolemjdoucí koupit sklenku čerstvého mléka, podívejme se, jak žije toto město, kde se dnes (konečně) český a slovenský člověk setkává se srdečnou očitou a s úsměvy všech, s nimiž má co dělat. Přátelství našich národů je skutečně nového data, ale snad právě proto je zde dobrá vůle na obou stranách. Po staleté politice umělé a zbytečně rozdmýchané nenávisli můžeme si konečně říci, že nejlepší soused je usměvavý soused. Stovky našich úderníků přicházejí dnes na zaslouženou dovolenou k Blatenskému jezeru a při tom si prohlédnou metropoli na Dunaji.

Splněné proroctví?

Ne, plánované hospodářství

Životní náklady jsou stále ještě vysoké, stále ještě si nemůže maďarský dělník dopřát všechno, co by potřeboval. Ale stále se objevují v novinách zprávy, že ten a ten druh zboží je o tolik a tolik forintů levnější. Klesání cen, dosažené zvýšeným úsilím tříletého plánu, je trvalé. Měsíc od měsíce je hmatatelně cítit, že se žije lépe a levněji. Země se pomalu zotavuje ze zoufalého stavu inflace a dostává se do poměrů, kdy se už nemluví o rekonstrukci, ale o budování a zvyšování životní úrovně. Čtyři roky po strašném zpusošení země žije maďarský pracující lépe než před válkou. Přípravovaná pětiletka bude už mohutným nástupem k rozvinutí všech tvůrčích sil maďarského lidu, bude údobím rozvoje po staleté stagnaci země do nedávna ještě feudální. Vývoj v Maďarsku se zastavil na dlouho, ale nyní se zavlnila tvůrčí hladina zdravých lidových sil a maďarský lid si zhotoví sedmimiliónové boty, v nichž chce dohnat, co zameškali zpanštěté vládcové minulosti.

O tom, jak se mění poměry k lepšímu, koluje v Budapešti pěkná anekdota. Je tím cennější, že je pravdivá. Matyáš Rákoši, první dělník Maďarska, se rád přesvědčí na vlastní oči, jak se utváří život pracujícího lidu, jaké má dělník starosti a nedostatků. Někdy před rokem navštívil ve čtyři hodiny zrána tržnici. Chodil kolem stánků a mluvil s lidmi, s trhovci i s dělnickými ženami, které si přivstaly na nákup. Tehdy byla právě na trhu záplava ovoce; nebylo však příliš mnoho koupěchtivosti. «Proč nekupujete ovoce? Vždyť je čas na zaváření!» Zeny se ihned shlukly kolem něho. Nemohou zavářet, cukr je moc drahý. (Kilogram stál tenkrát 12 forintů.) «Jen si nakupte, ovoce je levné a můžete zavářet i bez cukru. Zavářeniny budete otvírat až v zimě a do té doby bude cukru dost a bude za takovou cenu, že si ho budete moci koupit a osladit zavářeninu dodatečně.» V zimě klesla cena cukru na 7 forintů. I to je ještě hodně, i dnešní, opětovně snížená cena na 6 forintů je ještě vy-

soká (i když už se téměř vyrovnává předválečné ceně, cukr byl v Maďarsku vždy drahý), ale dělnická rodina si jej už může koupit. Cukr přestal být výstavním artiklem ve výkladech.

Bída na ruby

Vždy, když přijedu do Budapešti, vede má první cesta na Teleki tér. Podobná místa lze najít ve všech hlavních městech Evropy, snad s výjimkou Prahy. V Itálii se dokonce podobnými bazary chlubí a průvodčí cizinců vodi na ně bohaté turisty jako na zajímavou podívanou. Málokde však najdete bazar veteše v takovém rozsahu, jako v Budapešti. Ve skutečnosti jsou podobné bazary velmi reálnou ukázkou životní úrovně toho kterého národa. Životní úroveň není statický pojem. Její měřítka se dají nalézt jen ve srovnávání. Životní úroveň se neustále vyvíjí, stoupá, či klesá, a je závislá na mnoha činitelích, hospodářských i politických. Taková místa, jako Teleki tér, jsou neklamným barometrem životní úrovně ná-

jeho příjmům ve výkladech Váczi utca nedostupná. Stále ještě se zde potloukají profesionální povaleči, ochotní vyměnit něco za cokoliv. Ale právě v přítomné době, právě dnes, se znovu vyměňuje garnitura zákazníků. Je zde vidět méně pracujících, méně dělnických žen, jako v minulých letech. A přicházejí nové, dosud zde nevidané tváře. Maďarská buržoasie vyprodává. Lidé, kteří se bojí práce víc než žebroty, chodí sem tajně prodávat své svršky. Nejednen vtíp koluje o tom; jaké dvě honorace se zase »náhodou« potkaly na Teleki tér. Tím stoupá i »kvalita« nabízených svršků, jsou zde k dostání skutečně levné velmi dobré věci. Inu, je lépe jít na Teleki tér než do zastavárny. Tam mají totiž nepříjemný zvyk, že od každého chtějí, aby se legitimoval. A buržoasie se bojí ztraceného renomé víc než žebroty.

Večer v Budapešti

Obrovský, několikametrový neon Zwecks Unicum je téměř tak veliký, jako ještě větší reklama Dre-

Říční lázně, které bude Praha Budapešti dlouho jenom závidět

roda, mnohem jistějším, než taková akademická měřítka, jakým je na př. spotřeba mýdla na osobu.

Po prvé jsem viděl Teleki tér v roce 1938. Chýlilo se tenkrát k válce a také to zde bylo vidět. Maďarsko nemělo tak rozvinutý zbrojní průmysl, jako některé jiné země, rozhodně ne tak velké, aby odstranil nezaměstnanost, která byla v Maďarsku od roku 1930 stále vysoká. Nuže, na budapeštském bazaru veteše bylo dobře vidět, že přicházejí vážné doby, že zavládne nejistota a hospodářské otřesy. Poptávka začala převyšovat nabídku, spekulaci ceny šly do výše. Chodily sem tisíce zoufalých nezaměstnaných odprodávát své skromné i luxusnější svršky. Chodili sem jistě dlouhé roky a nikdo jejich zboží nechtěl brát, nyní najednou se kupovalo, kupovalo se všechno, co bylo nabízeno, od starých rozedraných kaučů po vzácné koberce a drahé kožichy. Spekulantí ukládali peníze, ti velcí v kvalitních cizích papírech, ti střední v kvalitním zboží, ti menší ve veteších.

Teleki tér je prostranné náměstí nedaleko východního nádraží. Je orámováno starými zdmi několika činžáků a továren, je plné stánků, boud, lidí, křiku a starých věcí. Zde se sejde každý s každým. Cizinec v úzkých, zbankrotělých kapitalista, chudá dělnická žena, novomanželé, žebráci, tuláci, obchodníci, spekulanti, zloději, policajti. Kdo sem přijde, vždy něco chce, buď prodat nebo koupit, vždy se mu něčeho nedostává. Hlavně peněz.

Nejsmutnější časy zavítaly na toto nevlidné místo po válce. Z rozbitých domovů vynášeli lidé to poslední, co měli. Ničemově se prohrabávali v troskách a těžili z neštěstí svých spoluobčanů. Smelinaři obírali postižené chudáky o poslední zbytky jejich lidského jmění. Teleki tér byl věrným zrcadlem ničivé zhoubné a pro maďarský lid tak osudné války. Byly to ještě doby, dovolující bohatnout na bídě.

I dnes je Teleki tér odrazem života dunajské metropole. Náměstí je stále plné lidí, stánkaři jsou stále titíž, jen garnitura návštěvníků se pomalu mění. Stále ještě sem chodí chudý dělník koupit kočárek pro nový přírůstek rodiny, když mu to jinak nevychází. Stále ještě zde dostanete levně obnošené šaty, ale už si je nikdo nekupuje k nošení na neděli, už je potřebuje do práce.

Pracující člověk zajde ještě na Teleki tér vyhledat věc, která je

herského piva, a ta soutěží co do velikosti s mohutným neonem Schmoll pasty. Široké bulváry obchodní Pešti jsou lépe osvětleny než centrum Prahy, silnější žárovky mění noc v den. Může se zastavit v kterémkoliv ze stovek menších či větších kavárniček na černou kávu, může vejít dovnitř nebo usednout před podnikem, kde na chodníku lákají protěná křesla k odpočinku. V osvětlených výkladech je stále ještě k vidění hodné věci, které bys měl rád (ne tak ke koupi, protože dnes nemá nikdo dostatek forintů). Statisíce lidí vyjde večer co večer do ulic, obdivují osvětlené výklady, hrnou se k pokladnám kin, divadel a koncertních podniků. Stejně jako u nás nedosáhly v Maďarsku knižní náklady takových čísel, jaká dosahují dnes. Lidová demokracie přikazuje člověku: »Musíš víc vědět, musíš si osvojit maximum vědomostí právě proto, že minulost se chovala k tobě tak macešsky.« A zde je záruka správnosti cesty lidové demokracie, v Maďarsku stejně jako u nás a jinde — hlad po vědění převyšuje často i ten hlad, kterého dělník nejvíc zakusil — hlad v břiše. Socialismus znamená vzdělaný národ, kulturně vyspělý pracující lid. A k této metě spějeme v lidových demokraciích.

Naše filmy se těší v Maďarsku velké oblibě. Kina, která je uvádějí, jsou několik týdnů vyprodána. Mají co říci maďarskému člověku, stejně jako nám mají co říci nezapomenutelné filmy osvobozené maďarské filmové výroby, jako »Někde v Evropě«, nebo »Píď pudy«.

Tak musíme pokračovat. Více se znát. Jen víc úderníků na rekreaci k Blatenskému jezeru a víc maďarských úderníků k nám, jen víc maďarských filmů v našich kinech a víc našich filmů v maďarských biografech. Trvalé přátelství našich národů zaručíme jen tenkrát, když se dobře poznáme. Český a slovenský měšťák byl maďarskému měšťákovi nepřítelem, a to bylo docela snadné. Musíme dokázat, že maďarský dělník bude přítelem českého a slovenského dělníka. Je to těžší úkol než rozestřávat, ale v socialismu toho dosáhneme. Neboť socialismus je bratrství a spolupráce osvobozených pracujících na celém světě.

S lidově demokratickým Maďarskem lidově demokratické Československo válčit nebude. Naopak, budeme spolupracovat, budeme si pomáhat, půjdeme spolu bok po boku.